

**SLAVENKA
DRAKULIĆ**

**O ČEMU NE
GOVORIMO**

■ Laguna ■

Copyright © 2024, Slavenka Drakulić
Copyright © ovog izdanja 2025, LAGUNA

BIBLIOTEKA BEZ PREVODA

Knjiga 27

Ireni Vrkljan

Sadržaj

Strah djeteta od ulaska u more	9
Kratki zapis o čekanju	19
Izgubljena	27
Snijeg, tako divno mekan	37
Ljubičasta košulja.	47
Djevojčica s naočalama	57
Tanka koža	67
Ljetni razgovor, ljetna šutnja	83
„Tako bez topline njena tijela“	91
Čekajući dozvolu	103
Zbrajanje, oduzimanje	111
Božićni telefonski poziv	121
Žena s bisernom ogrlicom	125
Večera	133
O čemu ne govorimo.	143
p. s. Irena, Berlin	157
<i>O autorki</i>	165

Strah djeteta od ulaska u more

Dijete stoji u plicaku. Mlada žena drži ga za ruku, čvrsto.

Oprezno napravi korak pa stane. Pogleda u more i jedva nazire svoje noge u plastičnim sandalama i oblutke. Zrak miriše na kakao-putar kojim mu je ona upravo namazala leđa. Na glavi ima bijelu kapicu. Mora ga dobro zaštititi od sunca da mu nježna koža ne pocrveni. Istovremeno, trebalo bi što duže boraviti na suncu. Dijete je rahitično, boležljivo, treba mu vitamina D, dobiva ga od sunčanja, rekla je liječnica. Odlaze na plažu svaki dan, dok još nije pravo ljeto i neizdrživa vrućina. Sami su. Ona prostire crveni ručnik na samom žalu, na njega će se ispružiti dok dijete bude lopaticom kopalo jamice u plicaku. Uzbuđuje ga kako more naglo ispuni rupicu pa više vidi, vidi i kopa novu. Ili vadi iz mora kamenčiće, gleda ima li pužića i priljepaka i baca ih natrag u more. Ona vidi da dijete prinosi kamen blizu, sasvim blizu lica, ali ne pridaje tome značaj ili to pripisuje dječjoj znatiželji.

Žena napravi korak-dva dalje, želi da uđu dublje, ali dijete oklijeva zakoračiti tamo gdje više ne vidi morsko dno. Ne

boj se, kaže mu. Ne bojim se. Ima možda tri ili četiri godine i ne može objasniti da ono što osjeća nije strah. Ne boji se mora i kada ga ona primi u naručje i zapliva s njim na leđima, dijete se radosno smije od užitka i više još, još. Ne boji se ni kad mama stoji i drži ga za trbuščić tako da može slobodno mahati rukama i nogama, i tada se prepušta moru.

Da ga se pita, ono bi najradije skočilo s kraja mola, ondje gdje vidi da skaču starija djeca kad se spuste na plažu poslije škole. Začepiti nos i skočiti, a ne ulaziti korak po korak. Samo, to još ne smije, ne dok ne nauči plivati. Zato rado uči plivati. Jer plicak ga plaši, ali samo zato jer ne vidi gdje će zakoračiti.

Da zna reći što osjeća, reklo bi mami da mu se u jednom trenutku zamuti pogled, pa izgubi bijele trake sandala i kamenčice ispod površine. Stoji u vodi do struka, više nije na kopnu niti pliva u moru, negdje je između. Naježilo se, ali ne od hladnoće jer ga valići ugodno zapljuskuju. Je li ti hladno, hoćeš li da izađemo? Ono odmahuje glavom. Oklijeva, obuzima ga nesigurnost, vratilo bi se i sjelo na žalost. Ali zna da će ga, jer se ne usudi napraviti još jedan korak, mama podići i zajedno će zaplivati. Ili će stati ispred nje-ga i reći, slobodno se baci u more i plivaj do mene, evo primi me za ruku. Njih dvoje to rade svakog dana otkada je mama odlučila da će ovoga ljeta dijete proplivati, već je vrijeme. Bacit će se i uhvatiti maminu ruku, koja će je, dok udara nogama, povući u dublju vodu, njoj do vrata. Svaki dan ona izmiče ruku malo dalje, naučit će plivati ovog ljeta, sigurna je. Samo tih par koraka prijeći dijete da samo zapliva, ona ne razumije zašto se ne može odvažiti.

Da može, dijete bi joj reklo, mama, strah me je hodati dalje jer ne vidim dobro. Samo što je previše malo da bi uopće

znalo da ne vidi. Svijet je za njega vidljiv samo kad je blizu. Pužice, travu i rupice na morskom kamenju vidi samo kad ih prinese sasvim blizu očiju, u moru naslućuje samo njihov oblik. Sve što je udaljenije je zamučeno, prevučeno tankim slojem magle koja se u daljini zgušnjava. Iz mora ne vidi njihov ručnik na obali, ne vidi je li to ručnik ili možda mamina haljina, samo crvenilo. Kad stoji u plicaku, a mama na obali, ne vidi joj oči. Ono živi u stvarnosti u kojoj ni ljudi ni predmeti nemaju jasno ocrtane rubove. Ne zna pitati je li tako i drugoj djeci, moraju li i ona gledati pred sebe da ne padnu, slušati mamin glas ne spotiči se, pazi kuda hodaš. Ne zna je li im teško prepoznavati lica i ispadaju li im predmeti iz ruku ili ih ne mogu dohvatiti jer ne znaju koliko su daleko pa zato nepovjerljivo gledaju oko sebe. Ono još ne zna da se takva djeca, djeca koja slabo vide, prepoznaju po tome što su im mala lišca stalno namrštena. To je pogled od naprezanja da vidi, cijelo je lice podređeno tom naporu da razazna što se oko njega dešava. Jer kad stisne oči, ipak je bolje.

Djetetu će trebati još četiri godine da dobije prve naočale i da se ohrabri gledati ljude ravno u oči, da hoda ravno bez straha od spoticanja, da mu svijet bude bliži. Samo što će tada već biti prekasno da prestane biti pomalo udaljeno od druge djece, malo drugačije, nekako izgubljeno.

Negdje iz tog vremena je i moja fotografija snimljena na niskom zidu u nekom parku. Na njoj stojim, pridržava me ruka izvan okvira fotografije. U kameru gledam malo pognute glave, odozdo prema gore, kao da ću zaplakati ili sam upravo prestala plakati.

Nikada nisam zaboravila trenutak kad me je otac spustio da sama stojim na zidu. Pogledala sam iza zida, na gotovo okomitu padinu čije se dno gubilo među zelenilom. Tamo je duboka rupa, bojim se da ću pasti, šapnula sam mu na uho, ali on me svejedno spustio na zid, kao da me nije čuo. Sjećam se da sam tada očajnički zaplakala, moj je plač bio zvuk neizrecivog užasa djeteta koje se boji okliznuti i upasti u jamu koja će ga progutati. Jama je izgledala prijeteće, kao razjapljena usta ogromne zmije koja jede malu djeću. I danas vidim tu sliku, samo što je zelenilo na dnu sve tamnije, u želucu zmije gotovo crno. Zašto su me morali slikati baš na zidu iza kojeg se skrivala zmija?

Kasnije me, kad god bih naišla na tu fotografiju, mučio moj neobičan pogled u fotoaparatus. Iz nekog, tada još nejasnog razloga, imala sam potrebu sebi objasniti tu svoju fotografiju, pogotovo zato što je pored mojih nogu sjedila moja sestrična istih godina, koja je sa smiješkom na licu gledala ravno u kameru. Zašto se ona smiješila, a ja nisam, ne samo na toj nego ni na drugim fotografijama? Recimo, na onoj gdje smo mama i ja s tetom i sestričnom. Njih dvije u laganim ljetnim haljinama koje su im poslali rođaci iz Amerike – godina je 1953. – a nas dvije u jednakim haljinicama iz istog paketa. Obje sjedimo, ona nasmiješena, a ja s pogledom prema gore, što mi daje natmureni izraz. Da je netko pomno promotrio samo te dvije fotografije, morao bi shvatiti da s jednom djevojčicom nešto nije u redu. Kako to da na fotografijama stalno izgleda nezadovoljna? Zašto tako čudno gleda, kao da... kao da ne vidi?

Mama nije naslutila taj problem ni kada nas je na ulici zaustavila neka njena poznanica. Zašto si ljuta, pitala me dok sam žmirkala prema njoj, naprežući se da je bolje

vidim. Nagnula se nad mene i primila me za bradu, a ja sam stisnula oči još više, da joj bolje vidim lice. Gledala me, učinilo mi se, ispitivački, kao da sam nešto skrivila. Ili te smeta sunce, pa žmiriš? Kimnula sam glavom, mama se nasmijala. Istina, i meni se čini da je ljuta, ali nije, samo ponekad žmiri. Odvedi ti nju liječniku, rekla je žena. Bilo je to prvi put da je netko uopće obratio pažnju na tu moju naviku.

Ne, moji nisu primijetili da ne vidim dobro. Nije im palo na pamet, nisu mogli ni zamisliti još jednu dodatnu komplikaciju s tim inače slabašnim djetetom. Pored rahitisa i magarećeg kašlja od kojeg sam hripala cijelim putem vlakom od grada u kojem smo živjeli, a u kojem mi je vlaga s rijeke ulazila u pluća i nagrizzala ih. Kad bih udahnula morski zrak, prestala bih kašljati i mirno zaspala. Tako boležljiva, a sad još i slabog vida.

Na pregledu za upis u školu ustanovili su da sam kratkovidna i propisali mi naočale. Kako je moguće da to niste opazili, začudio se doktor. Mama je bila gotovo uvrijeđena, pa u našoj familiji nitko ne nosi naočale, rekla je, kao da je to neka obrana.

Kad sam prvi put stavila naočale, odjednom se oko mene sve razbistrilo.

Stabla su imala lišće, a ne samo krošnjju zelenu poput mrlja, vidjela sam i najsitnije cvijeće, a da bih raspoznala slova, nisam morala sagnuti glavu skoro posve nad knjigu.

Trebalo mi je vremena da se na njih naviknem. Nikad se nisam posve naviknula.

Na prvoj fotografiji s naočalama, onima s prozirnim okvirima ili „socijalnim“, kako su ih tada zvali, a drugih nije ni bilo, sedam ili osam mi je godina i sjedim na travi

s djecom iz susjedstva. Imam svijetlu, ravno podrezanu kosu i mašnu. Ali ono po čemu se ta fotografija izdvaja od ostalih iz mog djetinjstva, po čemu se ja na njoj izdvajam, moj je pogled. Gledam ravno u kameru, poput druge djece oko mene. Ne mrštim se, oči se više ne moraju naprezati jer sada vidim i na toj se fotografiji, začuđujuće, vidi da vidim. Da čak imam i neku svijest o tome, jer čemu inače nešto posve neobično, nekarakteristično za mene: smiješak! Malen, jedva primjetan. Netko drugi neće ga uočiti, neće primijetiti razliku između ovog lica i onih ranijih, neće uočiti značenje te promjene. Jer zapravo, ovo je moja jedina fotografija s naočalama, jedina nasmiješena fotografija iz djetinjstva.

Na sljedećoj, snimljenoj na nekom školskom izletu nekoliko godina kasnije, ponovo vidim isti napregnuti pogled. Zato jer sam naočale skinula i držim ih u ruci. Jedina sam u razredu koja nosi naočale i ne želim se s njima slikati, one ipak nisu dio mene. Ni na onoj fotografiji slikanoj na brodu, a tada mi je već petnaest godina, ne nosim naočale, iako to više nisu socijalne, nego crnih okvira i zatamnjenih stakala, tako da se uopće ne razlikuju od sunčanih naočala. Ipak ih skidam i mrštim se. Kao da su mi naočale došle prekasno, pa se zapravo ni nakon toliko godina još na njih nisam navikla. Naočale su poput proteze, s njima vidiš bolje, ali te istovremeno čine svjesnom tvog nedostatka.

Nesigurnost i nepovjerenje u fizički svijet rano su zaposjeli sva moja čula. I dalje sam se šuljala poput mačke, a predmete dodirivala oprezno. Iako je sve to sada bilo nepotrebno, tijelo je samo naučilo da okolina začas može postati zamagljena, da ne postoji mjesto gdje mogu biti sigurna otvorenih očiju, bez pomoći naočala.

Najveća prijetnja bila mi je lopta. Dok su se druga djeca dobacivala ili bi se podijelila pa igrala odbojku ili graničara, ja sam unaprijed otpadala. Kad bi lopta poletjela prema meni, bježala bih od nje ili bih se sagnula da preleti preko mene, uhvatiti sam je mogla samo slučajno. Kasnije, u školi, na tjelesnom odgoju morala bih skinuti naočale, pa sam bila beskorisna. Tako su rekli iz moje grupe, beskorisna. Uhvati je, uhvati, viknuo bi netko, a ja bih znojna od muke stajala spuštenih ruku, u crnim kratkim hlačicama i bijeloj majici kakve smo svi imali. Stajala bih i nadala se da me lopta neće pogoditi u glavu kako se jednom dogodilo. A ipak je odnekud doletjela i udarila me postrance. Zateturala sam od tupog udarca, a naočale su pale i razbile se. Tih tjedan-dva dok sam čekala nove, sjećam se da sam bila izgubljenija nego kada, kao sasvim mala, nisam znala da ne vidim.

Nisam bila jedina u obitelji kojoj su trebale naočale. Shvatile sam to godinama kasnije, kad sam naišla na jednu fotografiju svog mlađeg brata. Na njoj nije mogao imati više od tri godine i već je imao onaj isti pogled prema gore i lice namršteno u naporu da vidi. Čini se da je ljut, a možda je stvarno bio ljut zbog toga. Ja sam tada već krenula u školu, već sam nosila naočale, a moji roditelji i dalje nisu naučili prepoznati znakove kratkovidnosti na drugom djetetu. Brat je, kao i ja, tek u školi dobio naočale.

Jesu li bili neosjetljivi ili našu kratkovidnost nisu smatrali tako važnom? I napokon, prenosi li se ta njihova vrsta sljepila iz generacije u generaciju? Jer i ja sam kriva za potpuno jednako ponašanje, ni ja nisam znala prepoznati da mi je dijete bilo kratkovidno odmalena. Nisam to shvatile sve dok nisam krenula sređivati fotografije. Sigurno mi je bila

namjera složiti ih po godinama, uvesti reda u tu hrpu uspomena, to se u mojim godinama radi, iako uglavnom ostane samo na namjeri jer čovjeka obično uhvati nemoć pred veličinom zadatka. Naišla sam na jednu posve malu fotografiju, iz kutije u kakvoj se obično takve fotografije i drže. Na njoj moja djevojčica ima oko četiri godine. Stojimo jedna pored druge u nekom vrtu ili parku. Ona gleda prema fotoaparatu jednako malo pognute glave, s pogledom i izrazom lica kao da se ljuti ili možda čudi. Kad sam je ugledala, kad sam fotografiju primila u ruku, kao da sam upravo dobila optužnicu. Kako to da sam ponovila pogrešku svojih roditelja? Da nisam opazila ono što je bilo očito? Već je dvoje u obitelji nosilo naočale. Nisam za to imala opravdanja, nisam mogla ne vidjeti, nisam više imala pravo ne vidjeti. Pa ipak sam je zanemarila. Što se dogodilo? Jesam li namjerno potisnula ono što mi je moralo biti očito? Nije me toliko osupnulo što je bila kratkovidna, nego da je to počelo već tako rano a da sam ja tu činjenicu otkrila tek desetljećima kasnije, na fotografiji. Ne prije, kad je fotografija snimljena. Ne dok sam svoju djevojčicu vodila na plažu. Ne dok je stajala u pličaku. Ni kad se nije loptala. Nisam to primijetila sve dok slikovnice nije previše približila očima. Možda je to bilo čak odmah nakon što je snimljena fotografija. Ali svakako ne na vrijeme da izbjegnem strah djeteta od ulaska u more...

Stajala sam držeći u ruci tu fotografiju, koju više nisam vidjela od suza.

U more sam toga ljeta naučila ulaziti tako da se već u pličaku bacim i zaplivam, uskoro sam zajedno s drugima

skakala s mola, ali je ustvari sve ostalo isto. Nisam mogla plivati s naočalama, morala sam ih skinuti i ostaviti na plaži, što me uvijek iznova vraćalo onom djetetu koje ne želi zakoračiti dublje jer više ne vidi tlo. Velika kratkovidnost značila je da se, čim skinem naočale, nađem uronjena u bazen pun zamućene vode. Dok sam shvatila da je to zbog kratkovidnosti, nesnalaženje je već postalo dio mene, što naočale više nisu mogle promijeniti.

Morala sam naučiti živjeti s tjeskobom slabovidnog djeteta. Čak i kad sam umjesto naočala počela nositi leće. Tada sam plivala s maskom ili s naočalama za plivanje, što je bilo puno bolje. Ali tek onda kada sam, kao već žena u zrelim godinama, dala izraditi naočale za plivanje sa svojom dioptrijom, tek tada sam pojmila kako je plivati s normalnim vidom. Ušla bih u plićak na onoj istoj plažici iz djetinjstva, hodala sve dok mi voda ne bi došla do vrata, jer se više nisam brinula vidim li dno, a zatim bih plivala dok se ne bih umorila. Kad bih se okrenula da se vratim, mahnula bih izdaleka djetetu koje je još uvijek stajalo u plićaku, nesigurno i usamljeno.